

boucher, enfermer; *tancadou*: bouchon» (Doujat); *as tancad?*; *le tancadou*; *le tanco-bioç* «l'arrête-boeuf, la bugrane» (Visner); Castras *tancà* com a equivalent de *fermà* i *tampà* «fermer, boucher, clore, enfermer» (Couzinié), Roergue «*tàncà* [tonquá] arrêter ---»; el poeta roergàs Peyrot (c. 1790) va usar «*se tãncà*: s'arrêter, se retenir» i «*tonquà* tr. rapaiser»; Erau *tancà* tr.: «fermer (porte ou fenêtre)» (Mâzuc, *Parler de Pezenàs*); llgd. or. «*tancà*: fermer, bacler, arrêter une porte au moyen d'une barre mise en travers; *tancà* ou *atancà*: arrêter, attendre; *tanco ié*: attends; va, ne t'embarrasse pas!; *tanco, tancadura*: barre de porte qu'on met en derrière et en travers, pour la bacler» (Sauvages); Barcelonette «*tancà* tr. enfoncer; fermer une porte avec la *tànca*», «*tànca* f. barre qu'on arc-boute derrière une porte pour la fermer» (i amb definicions quasi idèntiques *trancà* i *trànca*).

Dintre d'això observem dos matisos clarament separats: en uns casos (com a Pezenàs) és simplement el sentit nostre ordinari de 'tancar', ll. *claudere*, en els altres el sentit és més fort, o una mica divers o coexisteixen l'un i l'altre. Ja a l'E. Mj. es nota que el sentit català modern es troba en els textos del llgd. Sud, com en els que addueix el PSW, 53a: «fes --- bonas portas --- *tancar* ab clau» en el *Viatge de S. Patrici* (altra versió de Perellós, que és fronterer de Salles), «hort que's *tanquès* ab clau» en la *Costuma* de Montreal de l'Aude, «*tancar* la porta de la bada», Arx. de Carcassona; «dins lo camp son intrat e vay lor hom *tancar* am clau» en el poema d'Arnaut Vidal de Castelnau d'Arri.

Però en d'altres s'expressen sentits més forts, en part (com ja he subratllat en el Sauvages), el d'atracar o posar un bernat, que ens deixaven percebre les *VidesR*: Ardèche *tãncà* «mets ou plante derrière la porte le morceau de bois pour l'acouter» (Dornheim, *VKR* ix, 295); Verdon i Bleone (B.-Alpes) *tanca* «riegel» (Flagge, *Litbl.* LVII, 339). Encara és més especial el sentit que ens deixen percebre els passatges dels poemes mistralencs: «Coume un lebríe *tanco* un bestiàri, / *tancavo* aquí soun versàri» (trad. «comme un lévrier tient une bête fauve, / tenait là son adversaire»); «dejà courrién, mai --- Foutuneto, / —a iéu! —dis; e d'un mot ie *tanco* sa prusour» (trad. «elle modère leur impatience»); «destressounà dins la san-souiro, / acousseguí de la fichouiro ['trident, fitora'] / que ié *tanco*, au galop, lou bouiènt youcadou, / a courso folo, tau e tauro ['toros i jònegues'] / venièn, coume un brounsiment d'auro / ---» (trad. «les perce au galop») (*Mireio* v, 31.1; *Calendau* xi, 55.7; *Mir.* iv, 51.3).

O sigui que oscil·la entre 'deturar', 'tancar el pas', 'deixar plantat o enclavat', 'clavar llançant', sense que deixi de ser evident l'enllaç semàntic i unitat essencial amb el sentit del nostre *tancar*, en tot això ni en l'ús reflexiu: «lou sant, durbènt sí pruno ['obrint els ulls, les nines'] blanco, / sus soun bastoun aquí *se tanco* / e --- Ioungament parlo de Dieu» o sigui 'apuntalant-se' (segons el context: «--- se redresse sur son bâton») (*Nerto* vi, 106).

No menys els derivats: el v. negatiu torna a cloure estretament la igualtat fonamental amb l'acc. predominant en català: «fau *destancà* l'estable» 'faig obrir' només que en el matis arcaic que tenia el nostre mot, com marca l'auto-traduïció «par mes ordres on *débarre* l'écurie» (*Calendau* ii, 16.3). I en el substantiu la identitat amb el cat. arriba al total detallat: «L'ardento chato / lis escalíe de bos ['fusta'], sens menà de varai ['gens de remor'], / davallo d'escoundoun: desplanto / dóu pourtau la *tanco* pesanto, / se recoumando i bõni Santo: / e part —coume lou vent!— dins la nice porto-esfrai» (trad. «la barre pesante de la porte», *Mir.* VIII, 14.5).

Tenint ara a la vista tota la documentació històrica, gramatical i semàntica, ja podem passar a la indagació del que es pot saber de l'origen del mot: verb de nivell fonamental i gairebé exclusiu de les llengües catalana i occitana. Car si bé és veritat que no manca enterament de representació en les llengües més veïnes dins la Romània, aquesta representació és molt més feble, local, intermitent: és obvi que calia pendre com a base i conèixer amplament els fets de la llengua d'oc i la nostra. I, això fet, ja es pot passar a estudiar l'origen.

És veritat que també hi ha d'altres derivats més importants, en la major part de les llengües romàniques, però són formats segons els tipus de derivació corrent —prefixos verbals *es-*, *a-*, *res-*, terminacions nominals de tipus postverbal, unes i altres normalíssimes i freqüents—, són d'altra banda mots de significat molt menys bàsic i important que *tancar*, pertanyents a un nivell més secundari en els recursos d'expressió d'idees o d'exteriorització lingüística. I en fi són mots en part molt menys antics, amb apareció molt menys nodrida en la nostra informació literària i filològica, de forma i sentits discrepants entre ells, intermitents i desiguals geogràficament, històricament.

Voler partir de tals derivats en *es-* o en *-u*, *-a* etc., oblidant del tot el primitiu *tancar*, o donant-li a penes una mirada de cua d'ull i dedicant-li uns mots que escauen a cosa secundària, és invertir els termes de la lògica, en investigació i en filologia, és 'voler fer entrar el clau per la cabota'... Si no és que el segle xx continua la lingüística en la postura dels pioners: llengües romàniques bàsiques per a tot: el francès i l'italià, també bastant l'«espanyol»; i tot allò altre, sí, sí, però la base és això: ignorància relativa, posada sota aquell pompós símbol tripartit «gallo-romànic», «italo-romànic», «ibero-romànic»... (sí, és clar, romanès, rètic, francoprovençal; occità, oïdà, aquells trobadors! català, prou prou, extensió meridional del gallo-romànic...). En el fons hi havia això. Un *étancher* comptava (potser un poc inconscientment) més que 100 *tancar*. Tornarem a tot això, però de moment seguim el camí raonable, no sense alguna irritació per tanta ignorància voluntària.

Sòbriament tenim un mot *tancar*, de paper bàsic i cabdal, en dues importants llengües romàniques. Un mot tan destacat, constant des dels orígens, documentat des de llavors en grans masses, hi ve òbviament